

Stavanger Aftenblad

Dato: 01.12.2001

Side: 1

Kategori: FØRSTESIDE

Da «Sandeid» gikk ned

Da «Sandeid» gikk ned

Onsdag er det 50 år siden passasjerskipet «Sandeid» forliste i sterk storm i Mastrafjorden ved Utstein Kloster. Åtte rogalendinger mistet livet. Aftenbladets journalist Erlend Frafjord skriver om sin farfar, Racin Frafjords siste reise som kaptein på båten. Under arbeidet med saken kom journalisten blant annet i kontakt med en av de siste som opplevde farfaren i live like før båten gikk ned.

2. DEL side 22

Stavanger Aftenblad

Dato: 01.12.2001

Side: 22

Kategori: LØRDAG SØNDAG

Forfatter: Erlend Frafjord

Type: FOTO

Emner: skipsfart

Merknad: del av større oppslag - tot 2

Farfars siste ferd

Farfars siste ferd

Da båten krenget, husker jeg at din farfar delte ut livbelter til passasjerene. Han var blek, men rolig da han rakte meg det siste beltet. Mer så jeg ikke til ham.

Av Erlend Frafjord

75 år gamle Marton Mæland, bosatt i Sandnes, var en av de siste som fikk oppleve min farfar i live.

Mæland kan aldri glemme det dramatiske forliset i Mastrafjorden mellom Rennesøy og Utstein Kloster. Onsdag er det 50 år siden den stormfulle høstdagen hvor åtte rogalendinger mistet livet.

Onsdag 5. desember 1951: Passasjerdampskipet «Sandeid» er på vei over Boknafjorden til Stavanger.

På brua står min farfar, kaptein Racin Frafjord, sammen med losen Lauritz Hansen og rormannen, matros Trygve Fløysvik. Farfar kjenner båten godt. Fra 1940 til 1946 var han styrmann på «Sandeid», og han kom tilbake som skipsfører i 1949. Siden 1920 seilte han på mange andre båter i Ryfylke-fjordene.

Det er sein formiddag. Ingen av de tre på brua liker det de ser ute på sjøen. Barometeret har falt sterkt fra morgenen av.

Det var meldt storm, og nå er den kommet.

Ordre fra DSD

I lugaren sin under bakken sitter styrmann Gunnar Melhus og ser over fraktsedlene. Han studerer også et telegram som de hadde mottatt i Slåttevik. I telegrammet som var sendt fra rederiet, Det Stavangerske Damskibsselskap, heter det at «Sandeid» må være raskt tilbake i byen fordi den skal inn i en annen rute.

Melhus rister på hodet. Han går ut i salongen og viser telegrammet til en av passasjerene som han kjenner godt.

Se hva vi må finne oss i. I dag burde vi gått innaskjærs, men nå må vi gå beint over fjorden, sier han fortvilet.

«Sandeid» legger ut fra Skjoldavik i 07.30-tiden. I ni knops fart snegler den seg sørover gjennom Skjoldastraumen. Deretter er båten innom Hundsnes, Espevik, Hervik, Kårstø og Slåttevik. Austre Bokn er siste anløp før ferden over den åpne Boknafjorden.

I et avlukke på den ene dekkssiden står det 31 griser og noen kyr. Ellers er båten lastet med potetsekker, kantstein og hønsekasser. Det er seks passasjerer og et mannskap på ni om bord.

Vann fosser inn

Ut fra Bokn blåser det opp til full storm. Mennene på brua kan ikke lenger se fastlandet bak seg, bare høye bølger og hvitt, drivende skum. Det knaker og rister i det nesten 60 år gamle dampskipet. Den tunge lasten gjør at fartøyet legger seg noe over mot babord, men ikke mer enn normalt.

Styrmann Melhus og farfar er blitt enige om å gå inn Mastrafjorden, noe de gjerne gjorde hvis været var dårlig.

Når båten kommer rett utenfor Reianes ved innløpet til den trange fjorden, slår en høy bølge over rekkene, og vannet fosser inn mellom bakken og overbygningen. Fartøyet krenger enda mer når lasten forskyver seg.

I salongen under dekk sitter Marton Mæland, bestyrer av samvirkelaget på Falkeid. Han skjønner at noe dramatisk er i ferd med å skje.

Jeg hørte at det fosset vann ned trappene og løp opp, men måtte ned igjen for å hente en veske med penger som jeg skulle levere i byen. Men allerede da jeg skulle opp trappene igjen for andre gang, la båten seg så mye at jeg måtte dra meg fram ved hjelp av rekkverket, sier Mæland.

Forgjeves forsøk

Farfar står nå på styrbord bruving. Han gir ordre til Lauritz Hansen ved roret om å rette opp båten. Men i det samme bryter en ny bølge over fartøyet og gir det enda mer slagside.

Klokken er 13.30. «Sandeid» er nå i ferd med å legge seg helt over.

Din farfar gikk rundt og delte ut livbelter. Han var blek, men utstrålte ro. Han var en ekte sjømann. Jeg fikk det siste livbeltet av ham. Mer så jeg aldri til Frafjord, sier Marton Mæland.

Nå har «Sandeid» krenget så mye at passasjerer og mannskap kan gå på båtsiden. Fartøyet begynner å synke med akterenden først.

Marton Mæland anslår at forliset skjedde på mindre enn ti minutter.

Jeg bestemte meg for å bli på båten til like før den gikk under, men en bølge skyllet meg på havet. Der fikk jeg heldigvis tak i en parafinkanne som fløt forbi, og klamret meg fast til denne. Så ble det helt svart, forteller Mæland.

På land, ikke langt fra Utstein Kloster, blir Kasper Haugvaldstad vitne til dramaet i fjorden. Haugvaldstad er 83 år gammel i dag.

Båten kantret raskt. Jeg så at skorsteinen kom under vann og at mennesker løp på båtsiden. Vi fikk varslet lokale fiskere som dro ut på sjøen med skøytene sine.

Sønnen borte

Marton Mæland blir plukket bevisstløs opp fra bølgehavet av mannskapet på skøyta «Idun». Fra et militærfartøy er Kjell Klausen, i dag bosatt i Randaberg, med på å redde to personer: Matros Magne Hansen og maskinsjef Ragnvald Evensen. Hansen overlevde forliset, men det lyktes ikke å gjenopplive Evensen.

Min far, Ole, og broren min, Kasper, var også ute med far sin skøyte «Ally». Det var de to som fant farfaren din i sjøen sammen med styrmann Gunnar Melhus. Ingen av dem hadde livbelter på, minnes Klausen. I flere år seilte han sammen med farfar på passasjerbåten «Askøy 1» i Ryfylke.

Nok et drama utspiller seg i bølgene. Bjarne Hervik mister kontakten med sin ni år gamle sønn, Torgrim, når begge blir skylt i havet. Bjarne får tak i en redningsflåte som flyter opp fra «Sandeid». En stund frykter Bjarne at han er alene i bølgehavet, og at alle de andre har gått ned med båten. Det er bare oljerester å se. I det Bjarne skal åle seg opp på flåten oppdager han noe lyst under vannoverflaten. Han dukker ned og ser sønnen sin henge fast under flåten. Med en siste kraftanstrengelse får han løsnet Torgrim og dratt ham opp i trygghet.

Søket etter overlevende pågår hele ettermiddagen og kvelden. Stadig flere mennesker blir fraktet i land på kaien, der hvor Utstein Kloster hotell ligger i dag.

De som er bevisstløse og mest forkomne, blir båret inn i Rekdals konfeksjonsfabrikk ved siden av.

Sofus Tønnesen som i dag bor på Kvitsøy, var bare 22 år gammel da han ble kastet ut i et drama han aldri vil glemme:

Jeg jobbet på Ulsnes og var med i Røde Kors. Vi ble hentet av en båt og fraktet til Mosterøy. På konfeksjonsfabrikken var det et toft syn som møtte oss. Side ved side lå de som var fraktet i land. Vi jobbet hele ettermiddagen med å få liv i dem. Det jeg husker best var båturen inn til Stavanger igjen om natten. Alle bårene med døde mennesker og norske flagg. Det gjorde et enormt inntrykk, sier han.

På konfeksjonsfabrikken kommer Marton Mæland til hektene. Men de fleste må redningsmannskapet gi opp å få liv i, blant dem er min farfar.

By i sorg

Lokalbefolkningen organiserte en redningsaksjon det står respekt av. «Strålende hjelpsomhet fra øyfolkets side», skrev «Stavangeren» som kom ut med ekstrautgave om forliset. Tirsdagen etterpå ble farfar og fire andre av mannskapet begravet fra Domkirken. De mange som ikke fikk plass i kirken, ble stående utenfor og vente til høytideligheten var over. erlend.frafjord@aftenbladet.no

Kaptein Racin Frafjord hadde seilt med «Sandeid» i åtte år da ulykken skjedde.

(Foto: Privat).Marton Mæland overlevde

forliset.Faksimile fra Aftenbladet, 6. desember 1951.D/S «Sandeid» ble bygget ved Stavanger Støperi & Dokk i 1892.Fem av de omkomne ble begravet fra Domkirken tirsdagen etter forliset.

Kilder:

Aftenbladet:

Nyhetsreportasjer, 6-11/12-1951.

Bjørn Hervik:

«Det er 25 år siden «Sandeid» forliste

(Aftenbladet 4/12-1976).

Rettsbok fra Stavanger byrett 8/12-1951

(sjøforklaringen).

Samtaler med overlevende,

vitner, redningsmannskap og etterlatte. Marton Mæland

© Stavanger Aftenblad ASA

Opplysningene fra databasen må ikke benyttes på en måte som krenker registrerte personers integritet.